

ПИТАННЯ ПРО КЛАСИФІКАЦІЮ АФОРИЗМІВ

У статті робиться спроба узагальнити існуючі класифікації афоризмів, їх статус та функціонування. Увага фокусується на поверхневих та глибинних структурах зазначених текстів малого жанру.

Афоризм як мовностилістичне явище вивчається вченими із давніх часів. Метою дослідження є осмислення глобальної структури афоризмів, їх статусу та функціонування. У підручниках зі стилістики афоризм часто експлікується як фразеологізм, у словниках – як "дотепний вираз" або жанр афористичної прози. В.М. Лесин та О.С. Пулинець визначають афоризм як коротке, лаконічне судження, що містить у стислій, зручній для запам'ятовування формі глибоку думку. Афористична проза, на їхню думку, є самостійним жанром: мудрі, дотепні й лаконічно висловлені думки вкладені у вишукану і яскраву форму [1: 39].

Німецький стиліст Р.М. Майер вважає, що афоризм став самостійним жанром у світовій літературі завдяки французам Ларошфуко та Паскалю. Учений дає таке визначення афоризму: "Текст, що є стимулом до роздумів або квінтесенцією певних роздумів" [2: 51]. Афоризми він поділяє на 1) ті, що спонукають, стимулюють референт думки, та 2) ті, що завершують, підсумовують його. Перші, зазначає Р.М. Майер, є більш поширені і точніше передають суть афоризму [2: 51].

Т.І. Манякіна тлумачить афоризм як "короткий словесно-художній твір, що виражає окрему думку, яка представлена як загальнозначуща і оригінальна за формою і змістом" [3: 4], тобто виокремлює його від інших малих текстів з огляду на наявність у ньому авторської індивідуальності.

Афоризм як структурований жанр позначений рухомими межами. Різновекторність афоризмів, змінюваність їх форм дозволяє препарувати авторське, аксіологічне бачення, використовувати при цьому релевантні мовно-стилістичні моделі, а саме: паралелізм, хіазм, перерахування, антитезу, паралельні конструкції, силогізми, гру слів [2: 51].

Інформативна щільність та експресивність афоризму каузують конвергенцію стилістичних засобів. Дослідники відзначають клішованість окремих його моделей, що залежить від типів судження, омовлених у поверхневій структурі [2: 56]. Прагматико-комунікативна функція афоризму полягає в тому, щоб сприяти спілкуванню, порозумінню та реалізації естетичного ефекту.

Дослідники афоризмів намагалися класифікувати афоризми з огляду на дієвість структурного, семантичного, дидактичного та функціонального критеріїв.

Т.О. Буйницька надає перевагу логічно-семантичній класифікації афоризмів як "висловлюванням певного логічного судження". Досліджуючи тексти Е. Канетті, вона поділяє афоризми на 1) характеризуючі, що виявляють найсуттєвішу ознаку поняття або одну з найважливіших його властивостей, та 2) екзистенціальні, котрі констатують наявність або відсутність предметів, явищ, можливостей [2: 56].

Оскільки афоризми наближаються за своєю автосемантиєю до універсальних висловлювань, епіграм, лимериків, загадок, прислів'їв, їх можна класифікувати за наступними характеристиками: 1) вічна істина: *People ask for criticism, but what they only want is praise (S. Maugham)*; 2) присутність кванторів узагальненості: прислівників, прикметників, негаций: *No wise man ever wished to be younger (J. Swift)*; 3) присутність контрасту: *The world gets better every day – then worse in the evening (Kin Hubbard)*; 4) присутність спеціального початку: *Where there's marriage without love, there will be love without marriage (Franklin)*; 5) використання риторичних питань: *What is it: the man only a blunder of God, or God only a blunder of man? (Nietzsche)* [4: 275]. Головна характеристика універсальних висловлювань – генералізація їх значення і, як результат, поява модального смислу. Генералізація значення цих висловлювань приводить до того, що типовою ситуацією їх застосування є повчання. Мовним суб'єктом тут виступає людина, яка демонструє свій досвід, причетність до моральних норм соціума. Афоризми, як і прислів'я та сентенції, "інкрустуються" в тексті й характеризуються інтертекстуальністю [4: 276].

Деякі дослідники поділяють афоризми на несерйозні (авторські гумористичні висловлювання) та серйозні. Першим притаманний парадоксальний, гумористичний, непрактичний характер. Їх функція полягає в тому, щоб звернути увагу адресата, здивувати його та створити гумористичний ефект. Серйозні афоризми позначені відточеністю, вишуканою формою, мають практичний характер та націлені на дієвість гуманних життєвих принципів [5: 151].

Заслужують на окрему увагу виокремлення [6] типу авторських та анонімних висловлювань (*Judge a man rather by his questions than by his answers (Voltaire)*; *Diplomacy is to do the nastiest things in the nicest way*). Правомірною є репрезентація за їх виитоками – прислів'їв, дефініцій, біблеїзмів, перифраз, слоганів Пор. *Take care of the sense and the sounds will take care of themselves (Carroll)*; *Bank is a place where they give an umbrella in fair weather and ask for it back when it begins to rain (Frost)*; *Spieglein, Spieglein an der Wand, Wer ist der geizigste Chef im Land?*; *Die Frau lebt nicht vom Brot allein*; *Freiheit, Gleichheit, Sicherheit*; *Veni, Vidi, Vivaldi* та ін.

Референтами афоризмів виступають люди, зокрема, їх гендерні відносини. Пор. *A man considered to be ideal is a real punishment (Sophie Loren)*; *Don't tell the woman she is pretty, tell her there's no other woman like her, and all roads will open to you (B. Shaw)*.

Поліфункціональність афоризмів зумовлена авторськими інтенціями, тема-рематичними векторами цих текстів та їх стилістичними особливостями.

Поверхнева та глибинна структури афоризмів свідчать про їх автономність як жанру художньої прози, в якому омовлюється думка непересічної особистості стосовно вагомих подій / явищ соціума.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. – К.: Вища школа, 1979. – 203 с.
2. Буйницька Т.О. Мовностилістична структура афоризмів Е. Канетті // Іноземна філологія. Республіканський міжвідомчий збірник. – Львів: Світ, 1996. – С. 50-55.
3. Манякина Т.И. Языково-стилистическая характеристика жанра афоризмов (на материале немецкого языка): Автореф. дис... канд. филол. наук. – К., 1981. – 18 с.
4. Карасик В.И. Язык социального статуса – М.: ИТДГК "Гнозис", 2002. – 325 с.
5. Швачко С.О., Кобякова І.К. Статус культурем в текстах малого жанра // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2004. – № 636. – С. 148-153.
6. Antisprichwoerter.Redewendungen und Aphorismen. – Muenchen, 1996. – 240 S.

Матеріал надійшов до редакції 2.04.2005 р.

Dorda V.A. Вопрос о классификации афоризмов.

В статье осмысливаются существующие классификации афоризмов, их статус и функционирование. Фокусируется внимание на поверхностной и глубинной структурах указанных нетипичных текстов.

Dorda V.O. The problem of classifying aphorisms.

The article deals with the existing classifications of aphorisms, their status and functionality. Outer and inner structures of aphorisms are being analyzed.